

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті акцентується увага на деяких аспектах проблеми модернізації освіти в сучасному технічному університеті через посилення її гуманітарної складової.

Ключові слова: технічний університет, університетська освіта, модернізація, трансформація освіти, гуманітаризація, гуманітарні науки.

Вступ

Проблеми й перспективи модернізації і подальшого розвитку університетської освіти стали темою, яка в останні роки стає все більш актуальною й широко обговорюваною у філософських колах. В усіх сферах суспільного життя сьогодні відбуваються кардинальні зміни й університетська освіта, як суспільний інститут, не може залишатися осторонь від них. Фахівці стверджують, що класична парадигма освіти, яка сформувалася в індустріальному суспільстві, не може повною мірою відповідати реаліям сьогодення. В епоху глобальних технологічних перетворень сама ідея й освітні традиції класичного університету поступово втрачають значущість. Та попри непросту ситуацію, що склалася, саме університет (передусім, технічний) залишається тією особливотою освітньою структурою, в якій не тільки транслюється, але й виробляється і вдосконалюється наукова інформація. Університетська освіта розглядається багатьма дослідниками в якості необхідної умови подальшого розвитку суспільства й передумови його добробуту. Пошуки «ідеї університету ХХІ століття» ще не завершені, проте незаперечним є той факт, що головною метою вищої освіти стає формування творчої особистості, фахівця нового типу, здатного самостійно виконувати складні завдання в ситуаціях, які постійно змінюються.

Постановка завдання

Реформування й модернізація системи освіти, передусім вищої, розвитку системи університетів є тими стратегічними завданнями, які постають у наш час перед провідними країнами світу. Поняття «освіта» передбачає не тільки накопичення молоддю людиною необхідного обсягу знань для активної професійної діяльності в тій чи іншій сфері, але й наявності того, що становить фундамент культури особистості. Як підкреслює сучасна дослідниця Л. Довженко, «новий образ світу знаменує перехід до нової якості думки, нового типу ментальності» [1, с. 2]. Якщо в попередню епоху високі професійні якості людини цілком могли узгоджуватися з низьким рівнем її загальної культури, то в умовах посилення тенденцій інтелектуалізації праці недоліки загальної культури проявляються в невмінні молоді людини нестандартно мислити й, відповідно, діяти з урахуванням різних змінних факторів, що може призвести до негативних наслідків. Запобігти цьому можливо лише шляхом здобуття якісної освіти, орієнтованої на розвиток творчих здібностей, індивідуальних можливостей молоді людини, яка забезпечить вдалий старт у кар'єрі. Виконання тако-

го непростого завдання під силу лише інноваційному технічному університету, в якому освітній процес вирізняється гармонійним поєднанням природничо-математичних і гуманітарних дисциплін у робочих планах різних спеціальностей. Саме це складає зміст нової освітньої парадигми, яка формується в інформаційну епоху. На деяких аспектах проблеми модернізації освіти в технічних університетах, пов'язаних із необхідністю посилення її гуманітарної складової й акцентує увагу авторка даної статті.

Аналіз публікацій

Проблемам модернізації і реформування університетської освіти, формуванню нової парадигми освіти, аналізу масштабних трансформацій, які відбуваються сьогодні у вищих навчальних закладах присвячують свої чисельні доробки як вітчизняні, так і закордонні дослідники. Серед них В. Андрущенко, В. Бех, Ю. Бех, М. Бойченко, Л. Броннікова, Л. Дротянко, С. Кримський, В. Лях, І. Мочалов, В. Онопрієнко, М. Онопрієнко, Н. Сухова та ін.

Основна частина

Про необхідність змін у системі вищої освіти фахівці заговорили давно. Сьогодні ми переживаємо кризу освіти, яку наслідували ще з минулого століття. Проявляється вона, за словами В. Купцова, «в слабкій стійкості знань, які ми отримуємо, в низькій ефективності загальнокультурної компоненти освіти, у відсутності чіткої орієнтації на цілісне сприйняття світу» [2, с. 41]. Модернізація вищої школи повинна стати тією відповіддю на вимоги часу, на яку чекає все суспільство, але, передусім, ті, хто має безпосередній стосунок до процесу надання освітніх послуг і підготовки молоді до життя – керівники вищих навчальних закладів, окремих його підрозділів, викладачі. Проблему необхідно вирішуватися на державному рівні, про що писали ще теоретики інформаційного суспільства. Зокрема, М. Кастельс зазначав, що для цього необхідно мати освічених людей, належне фінансування та культуру інновацій [3].

Сьогодні університет виявився включеним у процеси інтеграції науки з виробництвом, всезагальної комерціалізації, яка виявляється в підприємницькій функції університету, що вимагає зміни курсів і програм освіти відповідно до потреб суспільства. Як писав щодо цього О. Тоффлер, «освіта являє собою пріоритетну галузь не для самих лише батьків, учителів і жменьки реформаторів-освітян, а й для розвинених секторів бізнесу, оскільки його лідери дедалі частіше визнають зв'язок між освітою та глобальною конкурентоспроможністю» [4, с. 441]. Як по-

казала практика, орієнтація вищого навчального закладу лише на практичні цілі призвела до багатьох негативних наслідків. Зокрема, до значного зростання кількості здобувачів вищої освіти, зниження вимог до абітурієнтів і тих, хто вже навчається у вищих навчальних закладах, і, найголовніше, призвело до появи дрібних приватних «псевдоуніверситетів», у яких навчальний процес здійснюється за спрощеною програмою. Це суттєво підриває престиж університетської освіти, оскільки не виконується головна місія університету. Не можна не погодитися з думкою сучасного російського дослідника В. Рибіна, який, критично осмисливши стан і перспективи вищої освіти, констатував, що в умовах масовості вища школа без необхідних радикальних змін може швидко перетворитися на середню «з усіма наслідками, що витікають із цього» [5, с. 54]. Проте не зважаючи на наявність таких негативних тенденцій, деякі фахівці в галузі вищої освіти переконані, що за умови зваженого підходу до проблеми перебудови освітнього процесу сучасний університет зможе зберегти свій статус. Так, один із розробників концепції підприємницького університету Бертон Р. Кларк, спираючись на результати дослідження процесів трансформації, які відбувалися в п'яти європейських університетах у 90-х роках минулого століття, стверджує, що університети змогли зберегти традиційні академічні цінності, ставши при цьому більш інноваційними і підприємницькими [6].

Приєднання країн колишнього СРСР до Болонського процесу мало стати першим кроком на шляху вдосконалення системи університетської освіти в цих країнах, а натомість з часом викликало безліч критичних коментарів [7; 8; 9; 10]. Деякі вітчизняні й російські фахівці з проблем вищої освіти переконливо доводять, що всезагальна «болонізація» є відповіддю на потреби закордонного ринку праці, негативним наслідком його глобалізації і не відповідає інтересам наших країн, оскільки призводить до втрати власного цінного досвіду. Окрім того, навіть всередині самої європейської спільноти немає одностайної позиції щодо Болонського проекту. Виходячи з цього, сучасний дослідник М. Бойченко висловлює думку, що наближення вітчизняної освітньої спільноти до європейської зовсім не означає «розчинення» в останній: «Вітчизняна освітня спільнота може претендувати на свою інакшість не лише за межами європейської спільноти, але і всередині неї» [11, с. 104]. Таку позицію автора можна прийняти лише частково, оскільки не відомо, чи готові західні освітяни прийняти інші позиції, і, головне, чи спроможні ми презентувати й відстоювати власні набуті цінності перед європейцями.

Необхідно відмітити, що успішній модернізації освітнього процесу в провідних європейських університетах не в останню чергу сприяло застосування міждисциплінарного підходу, який передбачає розумне поєднання в навчальному процесі природничо-наукових і гуманітарних дисциплін. Світова освітня спільнота активно переорієнтовується на виховання людини нового типу, яка має здатність постійно накопичувати й вдосконалювати свої знання та вміння, поєднувати різні ролі: «менеджера, розбиратися в сегментах і стані споживачього рин-

ку, володіти технологіями іміджевої презентації, створювати корпоративні стилі, вести ділові переговори, тобто володіти з соціально-гуманітарним знанням на рівні, який дозволяє ставити і вирішувати завдання соціального проектування» [12, с. 12]. Очевидно, що чиновникам і керівникам вітчизняних вищих технічних навчальних закладів, які безпосередньо відповідають за реформування й модернізацію освіти в країні, варто запозичити найкраще з досвіду інноваційних університетів світу.

У провідних технічних університетах світу особливий акцент зроблений на посиленні гуманітарної складової освіти, оскільки саме гуманітарні знання формують фахівця з розвиненим мисленням, який усвідомлює і приймає свої громадянські, моральні, естетичні, наукові цінності та ідеали. Особливе місце серед гуманітарних наук необхідно надати філософії, яка створює фундамент, необхідний для усього подальшого життя людини. Як відмічають вітчизняні дослідниці Л. Каднікова та Л. Мокляк, «філософія культивує загально світоглядні установи, які безпосередньо не орієнтовані на використання в конкретних ситуаціях, проте здійснюють внесок у формування інтелектуально зрілої особистості» [13, с. 118]. В останні роки викладачі філософських дисциплін у вітчизняних технічних університетах усе частіше стикаються з позитивістським ставленням як до своїх дисциплін, так і до гуманітарного знання загалом з боку керівництва вищого навчального закладу. Виявом такого ставлення стало суттєве зменшення в нових робочих планах усіх спеціальностей кількості годин, що відведені для дисциплін гуманітарного циклу. Така тенденція є характерною для більшості вищих технічних навчальних закладів нашої країни. При цьому зовсім ігнорується здавалося б очевидний факт, що творче інженерне мислення можливо сформулювати лише шляхом засвоєння студентом як циклу фундаментальних природничо-наукових, так і гуманітарних дисциплін. Для кращого розуміння того, наскільки самі здобувачі вищої освіти усвідомлюють необхідність і важливість гуманітарної освіти в технічному університеті, в одному з російських вищих навчальних закладів декілька років тому було проведено опитування студентів. Результати переконливо довели, що більшість молодих людей розуміє важливість гуманітарного знання як для духовного розвитку особистості, так і для вирішення конкретних практичних завдань, що постануть перед ними. Серед відповідей були такі: філософія розвиває вміння мислити неординарно, вчить обстоювати свою точку зору і обґрунтовувати власну позицію в будь-якій ситуації; надає можливість краще зрозуміти себе й інших людей; допомагає навчитися мислити глобально; адаптуватися до світу, який швидко змінюється; навести «порядок у голові»; побачити багатогранність світу; допомагає краще зрозуміти людей іншої культури тощо [14]. Після ознайомлення з результатами цього опитування (проводилося воно серед студентів 3 курсу технічного університету) хотілося б лише додати, що молодь іноді краще розуміє сучасні реалії й бачить майбутні перспективи, ніж деякі чиновники від освіти й ректори університетів.

Проаналізувавши ситуацію з освітою (передусім університетською) в нашій країні, можна лише стверджувати, що із введенням нових освітніх стандартів доля гуманітарних дисциплін цілком залежатиме від адекватної оцінки чиновників від освіти, керівників вищих навчальних закладів різних ланок їхньої ролі й місця в системі освіти майбутнього.

Висновки

Модернізація й реформування системи вищої освіти є необхідною умовою для подальшого функціонування суспільства. Проте їхнє успішне завершення обумовлено дією низки факторів. Замало лише детального обговорювання проблем на чисельних конференціях, симпозиумах, «круглих столах» тощо. Успіх перетворень у сфері освіти залежатиме, перш за все, від наявності політичної волі вищого керівництва країни, адекватного розуміння ролі й місця вищої школи в сучасному нестабільному світі.

Важливою умовою є якнайшвидший перехід від теорії до практичних справ. Проте найголовнішим і досі відкритим залишається питання: хто саме зможе довести справу реформування до кінця? З таким складним завданням не здатні впоратися дилетанти, чиновники з міністерства, далекі від реальних проблем освіти й освітян. Під силу це лише справжнім професіоналам своєї справи, які дійсно зацікавлені в прогресивних змінах усієї системи освіти.

Список літератури

1. Довженко Л.П. Современное университетское образование: проблемы и тенденции [Электронный ресурс] / Л.П. Довженко // Гуманитарный вестник. – М. : МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2013 вып. 4 – С. 2. – Режим доступа – <http://hmbul.bmstu.ru/catalog/pedagog/engped/58.html>. – Название с экрана.

2. Купцов И.В. Образование, наука, мировоззрение и глобальные вызовы XXI века / И.В. Купцов – Спб.: Алетейя, 2009. – 423 с.

3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; [пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана]. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

4. Тоффлер Е. Новая парадигма власти: знания, богатство, сила [Текст] / Е. Тоффлер ; [пер. з англ. Н. Бордукова]. – Х. : Акта, 2003. – 688 с.

5. Рыбин В.А. Университет XXI века : Антропологические перспективы образования и культуры / В.А. Рыбин. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ» 2012. – 176 с.

6. Кларк Б.Р. Создание предпринимательских университетов : организационные направления трансформации [Текст] / Б.Р. Кларк ; [пер. с англ. А. Смирнова]. – М. : Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 240 с.

7. Броннікова Л.В. Проблеми розвитку науки і освіти в інформаційному суспільстві / Л.В. Броннікова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – Вип. 2 (24). – К. : НАУ, 2016. – С. 40-43.

8. Дротянко Л.Г. Інформаційне суспільство і сучасний університет / Л.Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – Вип. 2 (6). – К.: НАУ, 2007. – С. 5-8.

9. Сухова Н.М. Тенденції сучасної освіти: перспективи для реформ освітнього процесу в Україні / Н.М. Сухова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – Вип. 1 (21). – К. : НАУ, 2015. – С. 127-130.

10. Оноприенко В.И. Трансформация идеи университета в современном обществе / В.И. Оноприенко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – Вип. 1 (17). – К.: НАУ, 2013. – С. 97-101.

11. Бойченко М.І. Філософські засади застосування системного підходу у сфері освіти / М.І. Бойченко // Політологічний вісник. Зб. наук. праць. – Вип. 45. – К. : «ІНТАС», 2009. – С. 95-107.

12. Ильин В.В. Теория познания. Эпистемология / В.В. Ильин. – М. : Издательство МГУ, 1994. – 136 с.

13. Кадникова Л.В. Философские науки в системе образования культуры постмодерна / Л.В. Кадникова, Л.И. Мокляк // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – Вип. 1 (17). – К. : НАУ, 2013. – С. 116-120.

14. Семенова Т.Н. Роль философии в подготовке инженерных кадров XXI века [Электронный ресурс] / Т.Н. Семенова // Российский государственный университет нефти и газа имени И.М. Губкина. – Режим доступа : philosophy.gubkin.ru/prepod.php?id=23. – Название с экрана.

Н.А. Ченбай

ГУМАНИТАРИЗАЦИЯ КАК ФАКТОР МОДЕРНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ТЕХНИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

В статье акцентируется внимание на некоторых аспектах проблемы модернизации образования в современном техническом университете путем усиления его гуманитарной составляющей.

Ключевые слова: технический университет, университетское образование, модернизация, трансформация образования, гуманитаризация, гуманитарные науки.

N. Chenbay

HUMANITARIZATION AS A FACTOR OF MODERNIZING EDUCATION IN A MODERN TECHNICAL UNIVERSITY

The article highlights some aspects of the modernization of education in the contemporary technical university by strengthening its humanitarian component.

Key words: Technical University, university education, modernization, transformation of education, liberalization, humanities.

УДК 291.11

І.В. Шавріна

РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА: ФОРМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті аналізуються головні характеристики функціонування культури і релігії на межі XIX – XX ст.

Ключові слова: культура, релігія, мистецтво, соціум, людина, особистість, добро, зло, моральність, перехідна доба, історичний рух, деструкція.

Актуальність теми

Проблема ідентифікації суспільного розвитку є актуальною для України. Сьогодні українське суспільс-

тво повинно виробити національну ідеологію, відшукати шляхи для відродження науки та культури, для подолання міжконфесійних протистоянь. Для обґрун-